

לא השכלה ולא גבוהה

גבי וימן

לפני ימים לא רבים שודר בערוץ 10 תחקירם של רביב דרוקר ויובל אגסי על האקדמיה בישראל. התכנית תיארה, במדויק ובחדות מכאיבה, את התדרדרותה של מערכת ההשכלה הגבוהה בישראל. היא תיארה אוניברסיטאות ישראליות שמוכנות לעשות הכל למען משיכת סטודנטים ובכלל זה הכרה בלימודים במתנ"ס עירוני כלימודים אקדמיים, קיצור תקופת לימודים תמורת שכר לימוד גבוה, קבלה לתארים מתקדמים ללא תואר ראשון (לא רק יאיר לפיד זכה להצעה זו), כניעה רופסת לתכתיבים של גופים כמו צה"ל, שב"כ ועוד הדואגים להקלות רבות לאנשיהם ו"מעצבים" תכנית לימוד "אקדמית" קלילה מאד אבל מוכרת ע"י האוניברסיטאות (העומדות במכרזים של גופים אלה ומתחננות לקבל את התכניות היוקרתיות לכאורה) ועוד. היא תיארה פתיחה סיוטית של תכניות אקדמיות במכללות הזוכות להכרה של המועצה להשכלה גבוהה (המל"ג) בזכות "פרופסור עם מזוודה": מרצה בעל שם העובר ממכללה למכללה ופותח תכנית אקדמית באחת ומשזו הוכרה – עובר למכללה אחרת...

חשבתי שאנשי אקדמיה רבים, כמוני, יתקשו להירדם באותו ערב. חשבתי כי למחרת תרעד האדמה במל"ג, באוניברסיטאות, בשיח האקדמי. טעיתי: הכל ממשיך כרגיל, בשקט. כאילו לא הוצבו מולנו אזהרות של אנשי אקדמיה אמיצים כמו פרופ' יצחק גלנור או פרופ' ברוך נבו, לשעבר חבר במל"ג, שהתריע בכתב ובאופן גלוי על הכשלים הרבים והמחמירים של המל"ג, הגוף שהיה אמור למנוע את הזניית האקדמיה והפיכתה למדפסת תארים. זו השכלה שחורה, ובמזומן, בה מתיישרות האוניברסיטאות עם המכללות (במקום תהליך הפוך), בה הכסף יענה על הכל כולל העדר תעודת בגרות, אי ידעת השפה ואפילו אי היכול לבוא ללמוד. הכל עובר, הכל מאושר ומדינת ישראל מנפיקה מספרי שיא עולמיים של בוגרי אקדמיה, אבל לא באמת בוגרים ובוודאי לא של אקדמיה. באותו לילה של שידור התחקיר, הגעתי במצוקתי, לבלוג האישי של רביב דרוקר בו הוא מספר סיפור אישי שגרם לו להתחיל בתחקיר. הוא מספר:

"באחד הימים קיבלתי טלפון מגורם רשמי במחלקה שלי. [משפטים, אוני. בר אילן]
-מה קורה אתך?
-אין לי זמן וסבלנות לשבת על התיזה שלי.
-למה שלא תגיש את אחד הספרים שלך כעבודת תיזה?
-חזור שנית.
-כן, עושים את זה פה.
-אבל זה לא ספרים אקדמאיים והם כבר פורסמו.
-מה אכפת לך לנסות?
לא ניסיתי. אין לי תואר שני ולא דוקטורט, אבל זרעי התחקיר של הערב נזרעו שם".

למצב החמור הזה יש אחראים רבים ובהם מצבן הקשה של האוניברסיטאות בארץ המחזרות אחר כל מקור הכנסה, "מודל ההוראה" של ות"ת (ועדה לתכנון ותקצוב האוניברסיטאות) המעניקה הקצבות למוסדות אקדמיים לפי ספירת מספרי סטודנטים ומעניקה בנוסחים לאוניברסיטאות על כמות המסיימים מהר את לימודיהם (!), המל"ג שתחת פיקוחה הרופף והחלש פרוחה לה תעשיית התארים האקדמיים וההשכלה השחורה ואפילו איש טוב וישר שחשב להנחיל השכלה לכל באמצעות פתיחת המכללות. היה זה שר החינוך דאז, אמנון רובינשטיין, אשר בשנת 1993, שינה את החוק והתיר הקמת מכללות שיעניקו תארים אקדמיים. מאז ועד היום הוקמו עשרות רבות של מכללות אשר בהדרגה התרחבו והתרכו וכיום רוב הסטודנטים בישראל לומדים בהן ולא באוניברסיטאות. חלקן של המכללות עונה על דרישות אקדמיות והן בהחלט ממלאות את שליחותן החינוכית אך יש בהן גם כאלה המשמשות להנפקה סיוטית של תארים מסוג ב', של בוגרים המתקשים להתקבל לתארים מתקדמים באוניברסיטאות ולחוגים שבהם הסגל האקדמי דל ורובו מרצים הבאים להרצאה ומסתלקים. בין המכללות יש כאלה פרטיות בהן שכר הלימוד גבוה מאד ועומד בסתירה גמורה לשליחות של השכלה אקדמית לכל.

ניתן לעצור את התהליך וניתן להחזיר להשכלה הגבוהה בישראל את ערכיה וערכה. אך לשם כך יש להפעיל מספר אמצעים במקביל אשר שילובם יחד הוא תנאי להצלחה: ראשית, יש לחזק את המל"ג ואת תפקודו של גוף זה כגוף מפקח בעל שיניים וסמכויות. זהו כלב השמירה של האקדמיה וכיום הוא היה לפודל חנפני ומפוחד. שנית, יש לבטל את כל התוכנית "החוץ תקציביות" (שם מכובס לתוכניות לימודים יקרות וקצרות שאינן דורשות אישור המל"ג אך גובות שכר לימוד מופקע). שלישית, יש להפוך את המכללות למוסדות לתארים ראשונים בלבד ולרכז את לימודי ההמשך לתארים מתקדמים באוניברסיטאות. כמו כן, ניתן לחלץ מכללות כושלות ומעוטות משאבים ממצבן ע"י הקמת אגד-מכללות בהנהלה אקדמית אחת (למשל, כל מכללות הצפון והן רבות מאד, יאוחדו למכללה צפונית בעלת סניפים). רביעית, לגבי תכניות לימוד מיוחדות לכוחות הביטחון ומוסדות: יש למנוע את המכרזים המשפילים שלהן ולפתח איתן תכנית אקדמית ראויה ומוסכמת בה תחוייב כל אוניברסיטה שתבקש לקלוט סטודנטים מיחידות או מוסדות אלה. חמישית, מודל התקצוב של ההשכלה הגבוהה חייב לשדרג את "מודל ההוראה" ולתגמל לא רק לפי מספר הגולגולות בחדרי הלימוד אלא בעיקר לפי הישגים של הוראה מדעית בחדרי לימוד אלה. על כל אלה מופקד שר החינוך, הרב פירון, בתפקידו כיו"ר המל"ג ואחראי למערכת ההשכלה הגבוהה בישראל.

אם לא נעשה את אלה, עוד נתגעגע לימים בהם לעגנו ללימודים במכללות עלומות שם מלטביה. לטביה כבר כאן, והיא באקדמיה הישראלית.

גבי וימן הוא פרופ' מן המניין בחוג לתקשורת, אוניברסיטת חיפה.